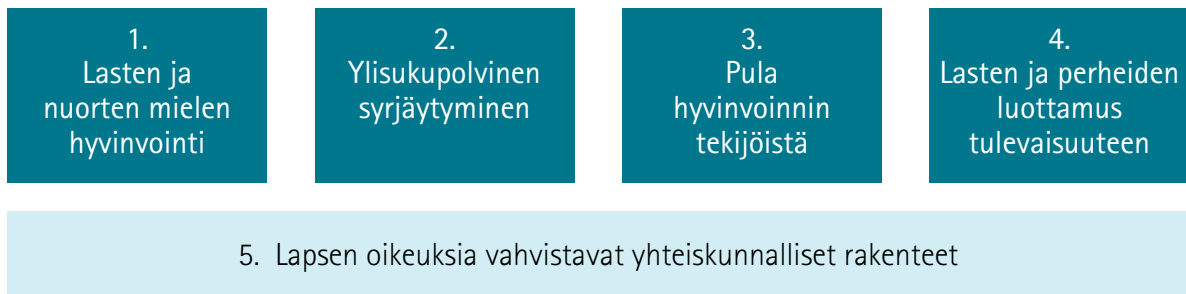

Onnellinen lapsuus on kestävä pohja huomisen yhteiskunnalle

Lapsuus on korvaamaton ajanjakso yksilön elämässä. Se luo pohjan ja vaikuttaa koko muuhun elämään. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia sekä lapsen oikeuksia vahvistava politiikka on tulevaisuutta rakentavaa, viisasta politiikkaa. Nostamme seuraavalle eduskuntavaalikaudelle esille neljä keskeistä, lapsen oikeuksien toteutumista haastavaa ilmiötä, jotka vaativat päätäjiltä huomiota ja toimenpiteitä. Nämä ilmiöt ovat: 1) lasten ja nuorten mielen hyvinvointi, 2) ylisukupolvinen syrjäytyminen, 3) pula hyvinvoinnin tekijöistä ja 4) lasten ja perheiden luottamus tulevaisuuteen. Ilmiöt limittyvät myös toisiinsa. Viidentenä asiakohdana tavoiteohjelmassa ovat lapsen oikeuksia vahvistavat yhteiskunnalliset rakenteet, joihin panostamalla luodaan kykyä vastata kaikkiin mainittuihin ilmiöihin sekä varautua kauden aikana tuleviin uusiin ilmiöihin.

Ilmiöt

1. Lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin vahvistaminen

Nuorten mielenterveys herätti huolta jo ennen koronapandemiaa. Pandemian jälkivaiheessa erityisesti nuorten ja nuorten aikuisten mielenterveysongelmat ovat voimakkaassa kasvussa. Vuonna 2021 alaikäisiä depressiolääkkeistä korvausta saaneita oli 15 000, heistä lähes 14 000 oli 13–17-vuotiaita. Vain kaksi vuotta aiemmin heitä oli lähes 4 000 vähemmän. Nuorisopsykiatrian erikoissairaanhoidon avopalvelukäynnit 13–17-vuotiailla ovat nelinkertaistuneet 2000-luvulla. Yksinäisyyden kokemus, koulu-uupumus, ahdistuneisuus ja riittämättömyden tunne ovat yleistyneet.

Kouluterveyskyselyn syyskuussa 2021 julkaitujen tulosten perusteella lapsilla ja nuorilla on kaikkialla Suomessa merkittäviä ongelmia päästä tarvitsemiensa mielenterveyspalvelujen piiriin. Kaikilla hyvinvointialueilla vähintään neljännes apua tarvitsevista ei saanut apua koulupsykologilta, vaikka olisi sitä tarvinnut. Osuus oli osassa hyvinvointialueista peräti yli 40 %. Kautta maan vaikeudet saada mielenterveyspalveluja olivat suuremmat kuin vuonna 2019.

Kohti mielenterveyttä vahvistavaa yhteiskuntaa

Mielenterveyden haasteet ovat yleistyneet niin nopeasti, että pelkkä hoidon ja terapian lisääminen ei ole kestävä ratkaisu. Tarvitaan mielen hyvinvointia ylläpitäviä yhteisöllisiä tekoja, samalla kun yksilöiden avuntarpeeseen tulee vastata. Mieli ry:n mukaan ”aikuisten vastuulla on luoda nuorille kokemus, että maailmassa voi jaksaa ja pärjätä ja tulevaisuus on toivorikas.” Mielen hyvinvointia on edistettävä kouluissa ja oppilaitoksissa niin yksilö- kuin ryhmä- ja yhteisötasolla. Katse on kiinnitettävä lasten ja nuorten mielekkääseen vapaa-aikaan ja kaverisuhteisiin. Aikuisten on oltava nuoren saatavilla ilman kynnyksiä. Tarvitaan läsnäoloa ja kohtaamista, vahvuuksien näkemistä, osallisuutta ja kuulemistä, turvallisuutta ja ryhmähenkeä. (Lue lisää: [Lapset ja nuoret - MIELE ry](#))

Lapset ovat tilastojen valossa pärjänneet nuoria paremmin koronakriisin aikana, mutta heitä ei pidä jättää huomiotta mielen hyvinvointia vahvistavien yhteiskunnallisten ratkaisujen tarkastelussa. Puolet aikuisiän mielenterveyden häiriöistä ilmenee jo ennen 14. ikävuotta. Varhain opitut

mielenterveystaidot auttavat lapsia selviytymään myöhemmin elämässä vastaan tulevista kriiseistä. On myös mahdollista, että lasten kohdalla avun tarvetta jää piiloon, kun koetulle ei löydy sanoja.

Katse on kiinnitettävä lasten ja nuorten mielekkääseen vapaa-aikaan ja kaverisuhteisiin.

Aikuisväestön, eli lasten vanhempien mielen hyvinvoinnin turvaaminen on avainasemassa lasten ja nuorten mielenterveyden ongelmien ehkäisemisessä. Kansallinen vuoden 1987 -kohorttiaineisto osoittaa, että vanhempien mielenterveysongelmat ovat heidän lastensa myöhempien mielenterveysperustaisten työkyvyttömyyksien suurimmat altistavat tekijät. Vanhemman mielenterveysdiagnoosi nostaa merkittäväällä tavalla todennäköisyyttä lapsen omalle mielenterveysdiagnoosille ja psyykelääkkeiden käytölle. Mielenterveysongelmien ylisukupolvisuus kertoo lasten ja perheiden tuen riittämättömyydestä näissä tilanteissa.

Kouluterveyskysely osoittaa, että mielen hyvinvointi ei jakaudu tasaisesti. Esimerkiksi sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla mielen hyvinvointiin liittyvät pulmat olivat muita yleisempiä ja sateenkaarinuorilla ahdistuneisuus ja masennusoireilu on lähes kolme kertaa muita nuoria yleisempää. Sateenkaarinuoret myös kokevat muita nuoria useammin, etteivät saa tukea ja apua ongelmiin silloin, kun sitä tarvitsivat.

Syrjintä ja pelko syrjinnästä kuormittaa vähemmistöihin kuuluvia lapsia ja nuoria ja niin kutsuttu vähemmistöstressi voi heikentää merkittävästi yksilön mielenterveyttä. Syrjintää osoittavien tutkimusten tulokset onkin otettava huomioon paitsi kansallisen lapsistrategian myös mielenterveysstrategian toimeenpanossa.

Oppilas- ja opiskelijahuolto avainasemassa vastaamassa laajaan palvelutarpeeseen

Lasten ja nuorten mielenterveyden tukemisessa koulut, oppilaitokset sekä niiden oppilas- ja opiskelijahuolto ovat avainasemassa, kun etsitään ratkaisua laajasti koko ikäluokkaa koskevaan palvelutarpeeseen. Koulun oppilashuollon palveluita on vahvistettava kaikissa kunnissa. Oppilas- ja

opiskelijahuoltolain mukaan opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus keskustella koulupsykologin tai kuraattorin kanssa viikon sisällä yhteydenotosta ja kiireellisissä tapauksissa samana tai seuraavana päivänä. Kouluterveydenhoitajan tulee olla tavoitettavissa päivittäin. Palvelut eivät kuitenkaan toteudu lain edellyttämällä tavalla ja niitä on karsittu koronapandemian aikana. Toisen asteen opiskelijahuolto on perusopetuksen oppilashuoltoa kattavampaa ja lainsäädännöllisesti vahvemmin turvattua. Oppilashuolto tulee saattaa opiskelijahuollon tasolle mielenterveyspalvelujen osalta.

Koulujen ja oppilaitosten yhteisöllisyyttä vahvistavat toimintatavat tukevat lasten ja nuorten mielen hyvinvointia. Perusopetuksen yläluokilla sekä toisen asteen oppilaitoksissa kevyttä kynnyksetöntä tukea voidaan antaa palkkaamalla koulunurisosotyöntekijöitä ja -sosisionomeja. Aina ei tarvita pitkiä terapiajaksoja. Usein lyhytkin kohtaaminen oikealla hetkellä on paras apu. Oppilas- ja opiskelijahuollon palveluissa suuri haaste on siirtymä hyvinvointialueiden hallinnon alaisuuteen. Jotta palvelut olisivat vaikuttavia, on siirtymävaiheen sujuttava ilman katkoksia ja yhteyden sivistyspalveluiden kanssa oltava saumatonta. Koulu- ja oppilaitospsykologit sekä kuraattorit eivät saa jäädä koulu- ja oppilaitosyhteisöjen ulkokehälle, vaan yhteyden lasten ja nuorten arkeen on oltava välitön ja vahva. Lapsia ja nuoria ei voi tukea etäältä, vaan kohtaamisen ja arjen yhteyden kautta.

Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen painopiste on siirrettävä varhaisempaan vaiheeseen

Kouluterveyskyselyn 2021 mukaan ahdistus- ja masennusoireilu on lisääntynyt sekä tytöillä että pojilla. Jopa 30 % tytöistä ja 8 % pojista kärsii kohtalaisesta tai vaikeasta ahdistuneisuudesta. Lasten oireilu näkyy korostetusti lastensuojelun puolella, jossa sijoitetuista 13–17-vuotiaista lapsista joka toinen on nuorisopsykiatrian asiakas ja lähes kahdella kolmesta koulukotiin sijoitetuista lapsesta on psykiatrinen diagnoosi. Lapset ja perheet eivät saa apua mielenterveysongelmiin ajoissa, eivätkä aina edes, kun tilanne on jo vakava. Lastensuojelun asiakkuus ei takaa apua mielenterveysongelmiin, vaan jopa heikentää mahdollisuuksia saada erikoissairaanhoidon palveluja. Lastensuojelun palveluilla ei kuitenkaan voida

vastata mielenterveyspalvelujen tarpeeseen.

Lastensuojelun ja mielenterveyspalvelujen välistä yhteistyötä tulee kehittää, jotta lapsi ja perhe saavat oikeanlaista apua, ja palvelujen saatavuus tulee turvata paremmin lastensuojelun asiakkaille. Matalan kynnyksen palveluissa tulee reagoida nopeasti lapsen hätään ja ennaltaehkäiseviin palveluihin lisätä voimavaroja. Myös

Lapsia ja nuoria ei voi tukea etäältä, vaan kohtaamisen ja arjen yhteyden kautta.

aikuisten mielenterveyspalvelujen saatavuus on lasten ja nuorten hyvinvoinnin kannalta tärkeää. Laadukkailla mielenterveyspalveluilla ehkäistään sekä nuorten että vanhempien päihdeongelmia. Mielenterveyspalveluiden puute on johtanut liian usein lastensuojelun asiakkuuteen ja pahimmillaan kodin ulkopuoliseen sijoitukseen. Lasten ja perheiden näkökulmasta tilanne on kohtuuton: tilanne ehtii kriisiytyä ennen kuin apua saadaan, mikä johtaa lastensuojelun tukitoimien tarpeeseen. Kodin ulkopuolelle sijoittaminen ei ole riittävä toimenpide tilanteessa, jossa lapsi tai nuori tarvitsee mielenterveys- tai päihdepalveluita. (Lue lisää: [Lastensuojelu ei korvaa lasten ja nuorten mielenterveyspalveluita \(lskl.fi\)](#))

Palvelujärjestelmän on vastattava lasten ja perheiden moninasiin tarpeisiin

Perhe voi tarvita tavanomaista enemmän tukea väliaikaisesti muuttuneiden olosuhteiden vuoksi tai pidempiaikaisesti esimerkiksi lapsen tai vanhemman terveydellisten tai sosiaalisten haasteiden vuoksi. Palvelujärjestelmämme on edelleen hyvin diagnoosikeskeinen ja esimerkiksi lasten, joilla on neurokirjon erityispiirteitä, on vaikea saada tarvitsemaansa tukea, mikäli diagnoosi puuttuu, viipty tai on epäselvä. Nämä lapset ja heidän perheensä ovat väliinpuotoajia. He eivät saa tarvitsemaansa tukea, mikä näkyy muun muassa siinä, että he ovat yliedustettuina kodin ulkopuolisissa sijoituksissa. Tuen tarve tulee tunnustaa ja palveluja on annettava tarvelähtöisesti. Vammaispuolustajan uudistus turvaa aiempaa tarvelähtöisemmin vammaisten lasten perheiden mahdollisuuksia saada tukea arkeensa. Lain toimeenpanolle on turvattava riittävät resurssit, lain toteutumista on seurattava sekä kartoitettava mahdollisia katvealueita. Keskeistä

on, että perheiden tuen tarpeeseen vastataan eikä tuen puute aiheuta kodin ulkopuolisia sijoituksia.

Yhteiskunnan on myös kyettävä vastaamaan perheiden nopeaan tuen tarpeeseen kriisien kohdatessa perhettä. Vakavat sairaudet perheessä vaativat koko perheen tukemista, oli sitten kyse lapsen tai vanhemman sairastamisesta. Vanhemmuuden tukeminen ja sisarusten huomioiminen on keskeistä. Myös huoli taloudellisesta pärjäämisestä kuormittaa perheitä, sillä sairastamisen kulut ovat korkeat. Lapsiperheiden sairaskulujen kokonaisuuden selvittäminen ja kohtuullistaminen on ensiarvoisen tärkeää, että perheen voimavarat riittävät sairastumisen aiheuttamasta kriisistä selviytymiseen. Vanhempien somaattiset sairaudet lisäävät tutkitusti nuorten mielenterveyshäiriöiden riskiä. Sairastavien vanhempien lapset tulee huomioida vanhempien hoitokäytäntöjen yhteydessä. Vanhemman sairastaessa koko perhe sairastaa ja tuen tarve koskee usein koko perhettä.

Vapaa-ajan harrastukset tukevat mielen hyvinvointia

Lapsen perusoikeuksiin kuuluu saada harrastaa, leikkiä ja viettää aikaa muiden lasten kanssa. Kulttuuri- ja liikuntaharrastukset antavat mahdollisuuden toteuttaa itseään ja samalla rentoutua vapaa-ajalla itselle merkityksellisen tekemisen parissa. Turvallisessa vertaisryhmässä toimiminen tukee kokonaisvaltaisesti lapsen hyvinvointia, kasvua ja kehitystä.

Liikunta lisää tutkitusti mielen hyvinvointia ja vahvistaa toimintakykyä. Se on luonteva tapa liittyä toisten ihmisten seuraan ja täyttää myös sosiaalisia tarpeita. Ulkoileminen on mielekästä perheen yhteistä tekemistä. Liikunnan harrastamisen korkea hinta on muodostunut harrastamista rajoittavaksi tekijäksi ja vauhdittaa osaltaan liikunnan polarisoitumista. Harrastaminen on suomalaislasten keskuudessa edelleen hyvin yleistä: noin yhdeksän lasta kymmenestä ilmoittaa harrastavansa jotain. Harrastamisen kentässä on kuitenkin tapahtunut suuria muutoksia, joista hintojen nopea nousu on yksi. Järjestötoimijat tukevat perheitä, joilla on vaikeuksia harrastuskulujen kanssa. Harrastuksia tukevat myös sosiaalitoimi, diakoniatyö, lajiliitot, urheiluseurat ja yritykset. Mahdollisuudet saada tukea riippuvat paljon siitä, mitä lapsi harrastaa ja millä tasolla sekä missä hän asuu.

Harrastamisen Suomen malli muuttuu nuorisolain muutoksen myötä lakisääteiseksi toiminnaksi lukuvuoden 2023–2024 alussa. Mallin mukaisen harrastustoiminnan toimivuutta, riittävyttä ja kohdentumista on keskeistä seurata. Kulttuuri- ja taideharrastukset on lisäksi otettava vahvemmin osaksi harrastamisen Suomen mallia, jotta jokaisella lapsella olisi yhdenvertainen oikeus osallistua kulttuuritoimintaan ja taiteisiin lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti.

TOIMENPITEET LASTEN JA NUORTEN MIELEN HYVINVOINNIN VAHVISTAMISEKSI

- Laaditaan valtakunnallinen lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin ohjelma osaksi lapsistrategian toimeenpanoa.
- Vahvistetaan oppilas- ja opiskelijahuollon palveluita ja turvataan palvelujen saatavuus lain edellyttämällä tavalla. Tuetaan koulujen ja oppilaitosten yhteisöllisiä toimintatapoja ja tarjotaan lapsille ja nuorille kynnyksetöntä tukea arjen ympäristöissä. Oppilashuolto saatetaan opiskelijahuollon tasolle mielenterveyspalvelujen osalta.
- Turvataan tarvelähtöiset palvelut lapsille, joilla on neurokirjon erityispiirteitä, sekä heidän perheilleen. Tuetaan perheiden voimavaroja ja huomioidaan koko perheen tuen tarve, mikäli perheenjäsen sairastaa.
- Varmistetaan vammaisille lapsille ja heidän perheilleen tarvelähtöiset palvelut ja vammaispalvelulain toimeenpanolle riittävät resurssit.
- Vahvistetaan lastensuojelun ja mielenterveyspalvelujen yhteistyötä sekä lastensuojelun asiakkaiden oikeutta saada tarvitsemansa mielen-terveyspalvelut. Lasten- ja nuorisopsykiatrian resurssit turvataan.
- Sisällytetään mielenterveystaitojen vahvistaminen osaksi varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmia sekä toisen asteen oppilaitosten opintokokonaisuuksia.
- Lisätään vanhemmuuden tukea sekä mahdollistetaan yhteisöllistä toimintaa, johon vanhemmat ja lapset voivat osallistua yhdessä.
- Liikunnan ja kulttuurin mielenterveyttä vahvistava vaikutus tunnustetaan.
- Lasten harrastamisen tukea kehitetään kokonaisuutena ja lapsilähtöisesti. Harrastamisen Suomen mallin toimintaa, tuloksia ja riittävyttä seurataan, harrastustukea sosiaalisin perustein antavia järjestöjä tuetaan tässä tehtävässä ja lisäksi kulttuuri- ja taideharrastukset otetaan vahvemmin osaksi mallia.
- Otetaan käyttöön päätösten mielenterveysvaikutusten arviointi.

2. Ylisukupolvisen syrjäytymisen katkaiseminen

Huono-osaisuuden periytyminen voidaan nähdä hyvinvointiyhteiskunnan epäonnistumisena näiden ihmisten kohdalla. Lasten, nuorten ja perheiden palvelut sekä etuudet ovat se yhteiskunnallinen vipuvarsi, jolla suunta voidaan muuttaa, mutta viime vuosien kehitys on ollut pikemminkin päinvastainen. Yhteiskuntamme ylpeyden aihe: laadukas perusopetus tasaa yhä vähemmän perheitaustan vaikutuksia oppimistuloksiin ja lapsiväestö eriytyy yhä voimakkaammin. Ylisukupolvisen syrjäytymisen ketjujen katkaiseminen on ensisijaista ja vaatii niin palvelu- kuin etuusjärjestelmän tavoitteellista uudistamista. Perheiden tarvitsema tuki tulee usein liian myöhään, työskentely perheiden kanssa on liian pirstaleista eikä huomioi tarpeeksi koko perheen tilannetta. Tarvitsemme kokonaisvaltaista, oikea-aikaista työskentelyä koko perheen kanssa ja proaktiivisempaa otetta, jossa perheiden elämään tuodaan enemmän suojaavia tekijöitä. Palvelujärjestelmän kehittämisen ohella tarvitsemme sosiaalipoliittisia ratkaisuja, joilla lievennetään yhteiskunnan rakenteisiin sisältyviä epäoikeudenmukaisuuksia. Myös etuusjärjestelmä tulee uudistaa ylisukupolvista syrjäytymistä ehkäiseväksi.

Syrjäytymistä ehkäistävä jo aiemmin koulutuspolulla

Koulutuspolku on tehokkain keino ehkäistä ylisukupolvista syrjäytymistä ja turvata jokaiselle lapselle lapsen oikeuksien mukainen mahdollisuus kehittyä täyteen potentiaaliinsa. Päätöksenteossa on kiinnitettävä yhä enemmän huomiota koulutuspolun varhaisiin vuosiin, eli varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja perusopetukseen. Koulu tarjoaa parhaimmillaan lapsen ja nuoren arkea ja itseluottamusta kannattelevan rakenteen silloin, kun kotoa saatu tuki jää heikoksi.

Laadukas varhaiskasvatusta tukee lapsen kasvua ja kehitystä, edistää koulutuksellista tasa-arvoa ja kaventaa hyvinvointieroja. Viime vuosien aikana varhaiskasvatusta on kehitetty aktiivisesti lainsäädännön tasolla. Muun muassa lapsen subjektiivinen oikeus koko-aikaiseen varhaiskasvatukseen on palautettu ja lapsen tuki varhaiskasvatuksessa on tuotu lainsäädäntöön. Nämä ovat olleet tarpeellisia lakimuutoksia, joiden toimeenpanoon on

kiinnitettävä erityistä huomiota tulevilla hallituskaudella. Uudistukset on saatava toteutumaan myös lasten arjessa. Tällä hetkellä erityisenä huolenä on pätevän henkilöstön saatavuus. Jotta var-

Uudistukset on saatava toteutumaan myös lasten arjessa.

haiskasvatusta voidaan toteuttaa laadukkaasti, on kiinnitettävä huomiota lapsiryhmien kokoon ja pysyvyyteen. Lapsen tuen toteutuminen varhaiskasvatuksessa lain edellyttämällä tavalla vaatii myös riittävät resurssit sekä osaavaa ja koulutettua henkilökuntaa. Lisäksi lapsen ja perheiden tuki vaatii toimivat moniammatillisen yhteistyön rakenteet ja toimintamallit osana perhekeskuksia eli lapsi- ja perhepalvelujen kokonaisuutta. (Lue lisää: [Politiikkasuositus: Lapsella on oikeus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen | Lastensuojelun Keskusliitto \(lsl.fi\)](#))

Kaksivuotisen esiopetuksen sekä viisivuotiaiden maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeilujen tulokset on koottava yhteen ja kokeilun vaikutukset lapsiin ja perheisiin on arvioitava ennen johtopäätösten ja päätösten tekoa. Päätösten on perustuttava tutkittuun tietoon. Mikäli esiopetusta päätetään laajentaa, on harkittava koko sädöspohjan uudistamista siten, että varhaiskasvatuksesta ja siihen sisältyvästä esiopetuksesta säädetään saman lainsäädännön alla ja eheänä kokonaisuutena. Mikäli lapsella on tarve esiopetusaikaa laajempaan varhaiskasvatukseen, toiminnan laatu on varmistettava koko päivän osalta. (Lue lisää: [Politiikkasuositus: Lapsella on oikeus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen | Lastensuojelun Keskusliitto \(lsl.fi\)](#))

Perusopetus tasaa yhä heikommin perhetaustan vaikutuksia oppimistuloksiin. Lisäksi oppilaiden väliset osaamiserot ovat kasvaneet huolestuttavasti ja alueellinen segregatio on lisääntynyt perusopetuksessa. Tämä tarkoittaa, että perusopetus ennaltaehkäisee ylisukupolvista syrjäytymistä yhä vähemmän. Samaan aikaan Suomen PISA-tulokset ovat heikentyneet. Heikentyneiden tulosten syihin on paneuduttava huolellisesti ja tehtävä tarvittavat korjaustoimenpiteet huomioiden muun muassa valtioneuvoston kanslian 2021

julkaistun selvityksen ”Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet” suositukset. (Lähde: [Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet \(valtioneuvosto.fi\)](#))

Peruskoulussa pärjäämisellä on selkeä yhteys myöhempään hyvinvointiin elämässä. Jokaisen lapsen mahdollisuuksia kokea oppimisen iloa ja onnistumista opinnoista on tuettava lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Neurokirjon erityis-

Vuoden 2022 Amisbarometriin vastanneista yli kolmannes (38 %) kertoi, että heillä on todettu oppimisvaikeus tai oppimiseen vaikuttava sairaus tai vamma.

piirteitä ei edelleenkään osata riittävästi kohdata perusopetuksessa, vaan lapsi ja perhe jäävät usein ilman tukea. Sijaishuollossa olevien lasten koulumenestys ja -hyvinvointi ovat usein muita lapsia heikompia. Kouluyhteisöissä on vahvistettava jokaisen lapsen osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia. Erityinen tuki sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen, ryhmään kuulumiseen ja oppimisen ilon saavuttamiseen tulee varmistaa jokaisen lapsen kouluympäristössä.

Lähivuosina on löydettävä keinot siihen, miten turvata harvaan asuttujen alueiden yhä vähenevän lapsiväestön laadukas perusopetus. Jokaisella maassamme asuvalla lapsella on oikeus perusopetukseen. Se on järjestettävä niin, etteivät välimatkat kuormita lapsia ja perheitä kohtuuttomasti, ja toisaalta niin, että opetus on laadukasta ja tarjoaa lapselle vertaisyhteisön. Ratkaisun löytäminen on vaikeaa ja vaatii laajaa osallistamista sekä yhteistä pohdintaa. Harvaan asuttujen alueiden perusopetuksen järjestämisen vaihtoehtoista tulee tehdä laaja selvitys, jossa kuullaan alueiden lapsia ja nuoria perheineen, hyödynnetään järjestöjen osaamista sekä tutustutaan kansainvälisiin ratkaisuihin.

Laajennettu oppivelvollisuus nosti esille tuen tarpeen, johon vastattava

Oppivelvollisuuden laajentaminen 18 ikävuoteen ja toisen asteen maksuttomuus vahvistivat jokaisen lapsen oikeutta koulutukseen. Jatkossa on

huolehdittava, että opinnot ovat tosiasiallisesti jokaisen nuoren ulottuvilla, myös vammaisten nuorten sekä nuorten, joilla on neurokirjon erityispiirteitä. On varmistettava nuorten ja opiskelupaikkojen kohtaaminen ja nuorten tarpeisiin vastaavien opiskelupaikkojen riittävyys, mikä on tärkeää etenkin erityistä tukea tarvitsevien nuorten kohdalla mutta myös esimerkiksi harvaan asutuilla alueilla. Ammatilliseen koulutukseen ohjautuu lukiokoulutusta enemmän oppilaita, joilla on oppimisen haasteita. Vuoden 2022 Amisbarometriin vastanneista yli kolmannes (38 %) kertoi, että heillä on todettu oppimisvaikeus tai oppimiseen vaikuttava sairaus tai vamma. Osuus on kasvanut edellisistä vuosista. Erityisesti näiden nuorten kohdalla itsenäisen opiskelun lisäämisen ja lähiopetuksen vähenemisen tuoma haaste on tärkeä tunnistaa. Edelleen on huolehdittava, että nuoren perusasteella saama tuki jatkuu myös toisella asteella silloin, kun tuelle on tarve. Lisäksi on syytä lisätä kodin ja oppilaitoksen yhteistyö myös lakiin ammatillisesta koulutuksesta. Ammatillisen perustutkintokoulutuksen opiskelijoista vain 15 % sai erityistä tukea vuonna 2020. Oppilashuoltoon, opinto-ohjaukseen, urasuunnitteluun ja erityiseen tukeen on kiinnitettävä huomiota ja varata riittävät resurssit. Myös maahanmuuttajataustaisten nuorten tukea ja ohjausta on vahvistettava.

Lastensuojelu tarvitsee kokonaisvaltaisen uudistuksen

Lapsi ei voi odottaa. Lapsuuden aikaiset haitalliset kokemukset ja niiden keskelle ilman apua jääminen vaarantavat lapsen kasvun ja kehityksen. Pahimmillaan ongelmat kasaantuvat, johtavat osattomuuteen ja putoamiseen arjen rakenteesta. Lapselle ja perheelle palveluun pääsemisen tulee olla helppoa ja saavutettavaa jo siinä vaiheessa, kun tilanteet eivät ole kriisiytyneet eikä vakavia vaurioita ole ehtinyt syntyä. Ennalta ehkäisevä toimintamalli on ensisijainen, kun on kyse lapsen hyvinvoinnista. Yhteiskuntamme on uskallettava investoida vahvemmin siihen, että lapsia ja perheitä autetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ilman viivytyksiä.

Lastensuojelu tarvitsee kokonaisuudistuksen, joka ulottuu yli lastensuojelulainsäädännön uudistamisen. Lasten suojelu tulee nähdä yhteisenä yhteiskunnallisena, toimialat ylittävänä tehtävänä.

Uudistuksessa on huomioitava lastensuojelulain lisäksi sosiaalihuoltolaki, mielenterveys- ja päihde- ja terveydenhuollon lainsäädäntö sekä hallintolaki. Sirkulainen lainsäädäntö on korvattava kokonaisvision pohjalle rakennetulla lainsäädännöllä, jossa luodaan selkeät ja yhtenäiset, myös asiakkaalle ymmärrettävät peruserätykset sekä ratkaistaan tiedon kulkuun liittyvät keskeiset ongelmat. Uudistuksessa on hyödynnettävä lapsi- ja perhejärjestöjen sekä lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden osaamista ja tietoa.

Ennalta ehkäisevä toimintamalli on ensisijainen, kun on kyse lapsen hyvinvoinnista.

Lapsen ja perheen kanssa työskentelee usein useiden sektoreiden ammattilaisia. Palvelujen kokonaisuus muodostuu koulun tai oppilaitoksen tarjoamasta tuesta oppilas- ja opiskelijahuolto mukaan lukien, perhetyöstä, lastensuojelun sosiaalityöstä ja aikuissosiaalityöstä, päihdepalveluista sekä terveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon palveluista sisältäen kuntoutus- ja mielenterveyspalvelut. Palvelujen yhteensovittaminen lisää niiden vaikuttavuutta. Pahimmillaan palvelusektoreiden yhteen toimimattomuus viivyyttää avun saamista, uuvuttaa avuntarvitsijan tai jopa pudottaa hänet sektoreiden välille muodostuneeseen kuiluun. Hyvinvointialueiden muodostumisen jälkeen lasten ja perheiden palvelut jakautuvat nyt kahdelle hallinnonalalle, jolloin toiminnallisen integraation rakentamisen eteen on nähtävä entistä enemmän vaivaa. Lasten hyvinvoinnin edistäminen ja suojeleminen edellyttää sosiaali- ja terveystieteiden perus- ja erityistason toimivaa keskusteluyhteyttä sivistyspalveluiden kanssa. Lapsen ja perheen kokonaisvaltainen tukeminen vaatii sitä, että lapsen lähellä toimivat henkilöt ymmärtävät, mitkä eri tekijät lapsen ja perheen elämään vaikuttavat. Lapsen kuuleminen ja osallisuus palveluissa on tehtävä luovuttamattomaksi toimintaperiaatteeksi. (Lue lisää: [Politiikkasuositus: Lapsella on oikeus suojeluun ja perheillä tukeen ajoissa | Lastensuojelun Keskusliitto \(lskl.fi\)](#))

Lapsen oikeudet ovat universaaleja ja ne koskevat yhtäläisesti jokaista lasta. Osa lapsista rajautuu lastensuojelupalvelujen ulkopuolelle syntyperänsä johdosta, vaikka heillä pitäisi olla yhtäläinen

oikeus lastensuojeluun. Vailla kuntapaikkaa olevien lasten oikeus lastensuojelun palveluihin on tällä hetkellä epämääräisesti säädelty. Turvapaikanhakijalasten, paperittomien, ihmiskaupan uhrien lasten tai tilapäistä suojelua saavien lasten joukossa voi olla kuitenkin heitä, jotka tarvitsisivat heille kohdennettujen palvelujen lisäksi lastensuojelua. Osissa kunnista tulkitaan kuitenkin niin, että vastuu näiden ryhmien osalta on vain kiireellisen ja välttämättömän lastensuojelun järjestämiseen. Palvelujen rajaaminen voi johtaa tilanteiden kriisiytymiseen ja viimesijaisten palvelujen tarpeeseen, kun apua ei ole annettu ajoissa.

Lastensuojelun sijaishuollon osalta korjaustarpeista on puhuttu luvattoman pitkään ja edistymisen havaittujen puutteiden osalta on ollut hidasta. Tulevalla eduskuntakaudella viivästys on korjattava ripeästi. Kansallista sijaishuollon tutkimusta sekä valvonta- ja ohjausjärjestelmää on vahvistettava sijaishuollon laadun varmentamiseksi ja kehittämiseksi. Lainsäädännön on mahdollistettava aukoton tiedonkulku valvontaviranomaisten välillä. On luotava valtakunnallinen ja ajantasainen sijaishuollon toimijat kattava rekisteri. Sen avulla voidaan valita lapsen edun mukainen sijaishuoltopaikka sekä varmistaa aukoton valvonta ja ohjaus.

(Lue lisää: [Politiikkasuositus: Yhteiskunnan tulee turvata lapselle vaikuttava ja välittävä sijaishuolto | Lastensuojelun Keskusliitto \(lskl.fi\)](#))

Sosiaaliturva on rakennettava ylisukupolvista syrjäytymistä ehkäiseväksi

Lapsiperheiden taloudellista kestävyyskykyä on pidemmällä aikavälillä haastanut ensisijaisten lapsiperhe-etuuksien heikkenevä taso (mm. lapsilisät ja muut perhe-etuudet), mikä on johtanut toimeentulotukiasiakkuuksien jatkuvaan kasvuun sekä voinut osaltaan vaikuttaa syntyvyyden laskuun pienituloisten naisten keskuudessa. Toimeentuloasiakkaiden on tutkitusti vaikeaa ponnistaa pois köyhyysloukusta ja asiakkuus johtaa usein ylisukupolviseen syrjäytymiseen. Toimenpiteet, joilla lapsista koituvat kustannukset korvataan yhä suuremmalta osin ensisijaisten etuuksien ja universaalien etuuksien kautta, ennaltaehkäisevät ylisukupolvista syrjäytymistä. Universaalit palvelut ja etuudet kuuluvat pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan ytimeen. Vuosikymmeniä

jatkunut trendi leikata universaalien etuuksien ostovoimaa on ollut epäonnistunut valinta. Vaikka leikkaukset on osittain korvattu kohdennetuilla etuuskorotuksilla, etuuksien reaalitaso on laskeutunut myös niiden perheiden kohdalla, jotka ovat kohdennettuja etuuksia saaneet. Lisäksi useat perheet ovat jääneet kohdennetuissa toimitissa väliinputoajiksi.

Toimeentulotuksessa on ylisukupolvista syrjäytymistä edistäviä rakenteita. Byrokratialoukku voi estää töiden vastaanottamisen. Toimeentulotukea saavassa taloudessa ei ole joustovaraa eikä siten mahdollisuutta kestää töiden vastaanottamisesta seuraavaa tuen katkaisua. Lisäksi toimeentulotukea saavan perheen lapsella mahdollisuudet tehdä kesätöitä ovat heikot, sillä perheen tukea leikataan nuoren kesätyötulojen verran. Tässä tilanteessa nuori ei välttämättä saa kotoa kannustusta kesätöiden hakemiseen, jolloin hänellä on ikätovereitaan heikommat mahdollisuudet saada kokemusta työelämästä. Syrjäytyminen työelämästä voi alkaa jo varhain.

(Lue lisää: [Lapsiperheet ja sosiaaliturvauudistus \(lsl.fi\)](#))

3. Hyvinvointi tarvitsee tekijänsä

Lasten, nuorten ja perheiden palvelujen laatua ja saatavuutta haastavat tulevalla hallituskaudella ennen kaikkea pula henkilöstöstä eli hyvinvoinnin tekijöistä. Lisämäärärahaakaan ei auta, ellei ole ammattilaisia, joita palkata palveluja toteuttamaan. Erityisen hankalaksi henkilöstöpula on jo muodostunut varhaiskasvatuksessa, lasten ja nuorten mielenterveyspalveluissa sekä lastensuojelussa. Mikäli henkilöstöpulaa ratkotaan edistämällä työperäistä maahanmuuttoa, on samalla otettava huomioon myös rekrytoitavien henkilöiden lapset ja perheet ja heidän tarpeensa.

TOIMENPITEET ILMIÖÖN ”YLISUKUPOLVISEN SYRJÄYTYMISEN KATKAISEMINEN”

- Keskitytään varhaiskasvatustalouden muutosten, kuten ryhmäkokojen ja lapsen tuen toimeenpanoon. Uudistuksien on toteuduttava lasten arjessa.
- Etsitään keinot, joilla perusopetuksen vaikuttavuutta lisätään niin, että se tasaisi nykyistä enemmän perhetaustan vaikutuksia oppimistuloksiin ja vähentäisi oppilaiden välisiä osaamiseroja. Selvitetään, miten harvaan asuttujen alueiden lapsiväestön laadukas perusopetus turvataan.
- Turvataan laajennetun oppivelvollisuuden myötä tavoitetuille nuorille riittävä tuki ja opiskelijahuollon palvelut.
- Toteutetaan lastensuojelun kokonaisuudistus, jossa kokonaisvision pohjalle luodaan selkeä ja johdonmukainen lainsäädäntö huomioiden lastensuojelulain lisäksi sosiaalihuoltolaki, mielenterveys- ja päihde- ja terveydenhuollon lainsäädäntö sekä hallintolaki.
- Sijaishuollon valvonta- ja ohjausjärjestelmää vahvistetaan luomalla valtakunnallinen rekisteri sijaishuollon toimijoista sekä laatukriteerit palveluille.
- Lastensuojelun ja sosiaalityön tutkimusta vahvistetaan luomalla viidelle yliopistolliselle hyvinvointialueelle osaamis- ja tutkimuskeskukset (OT-keskukset) ja turvaamalla niille riittävä tutkimusrahoitus.
- Turvataan vailla kuntapaikkaa oleville lapsille oikeus lastensuojelun palveluihin.
- Sosiaaliturva uudistetaan ylisukupolvista syrjäytymistä ja lapsiperheköyhyyttä ehkäiseväksi.

Huomio hyvinvoinnin tekijöiden työhyvinvointiin ja -olosuhteisiin

Vakava henkilöstöpula uhkaa lasten, nuorten ja perheiden palvelujen laatua jo lähes kauttaaltaan läpileikkaavasti alalta toiseen ja kautta Suomen. Valitettavasti näköpiirissä ei ole selkeää muutosta parempaan. Kasvatus- ja sosiaaliala on vaarassa ajautua ja on paikoin jo ajautunut kielteiseen henkilöstöpulaa entisestään ruokkivaan kierteseen. Henkilöstöpulasta kärsivässä työyhteisössä henkilöstö uupuu ja hakeutuu muille aloille. Uusia työntekijöitä on entistä vaikeampi houkuttaa, kun

jäljelle jäävien työntekijöiden työkuorma kasvaa entisestään. Henkilöstön korkea vaihtuvuus syö merkittävän osan jo ennestään alimitoitettujen henkilöstöresurssin tuottavuudesta. Henkilöstöpulaa on kiireellistä torjua alan vetovoimaa sekä henkilöstön työhyvinvointia ja -turvallisuutta vahvistavilla toimilla. Johtamisessa ja palkitsemisessa

Lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskenteleville on annettava mahdollisuus tehdä työnsä hyvin ja kokea onnistumista työssään.

sekä henkilöstön osallistamisessa oman työnsä kehittämiseen on otettava mittavia edistysaskeleita, jotta kielteinen kierre voidaan kääntää myönteiseksi. Kasvatusalalla lapsiryhmien koko suhteessa aikuisten määrään vaikuttaa suoraan lasten mahdollisuuden saada tarvitsemansa tukea. Lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskenteleville on annettava mahdollisuus tehdä työnsä hyvin ja kokea onnistumista työssään. Motivoituneet ammattilaiset ovat lapsen arjen hyvinvoinnin tekijöitä.

Resurssien oikein kohdistaminen auttaa niitä riittämään

Henkilöstöpulaan voidaan vaikuttaa myös palvelutarvetta vähentävillä sekä päällekkäisyyttä ja häiriökysyntää karsivilla ratkaisulla. Toisiaan tukevat, yhteensovitetut ja kunkin asiakkaan

palvelutarpeeseen oikea-aikaisesti vastaavat palvelut kohdistavat rajalliset henkilöstöresurssit oikein ja ne riittävät pidemmälle. Resurssipulaan vaikuttaa olennaisesti painopisteen muutos korjaavista palveluista ennaltaehkäiseviin palveluihin ja oikein ajoitettuun tehostettuun tukeen. Uudistamisen lähtökohtina tulee olla palvelujen vaikuttavuus ja asiakaskokemus. Esimerkiksi jo aiemmin mainituissa lasten ja nuorten mielenterveyspalveluissa tarvitaan lisähenkilöstön lisäksi myös koko palveluprosessin uudelleen miettimistä niin, että tuki tarjotaan varhaisemmassa vaiheessa ja kynnyksettömästi. Erikoissairaanhoidon ei selviä yksin kasvaneesta palvelutarpeesta. Laaja-alaisiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin ei voi vastata kapealla kärjellä.

TOIMENPITEET ILMIÖN "HYVINVOINTI TARVITSEE TEKIJÄNSÄ"

- Kasvatus- ja sosiaalialojen vetovoimaa ja henkilöstön työhyvinvointia vahvistetaan mm. osallistamalla henkilöstöä oman työnsä kehittämiseen sekä uudistamalla johtamis- ja palkitsemiskäytäntöjä.
- Lapsiryhmien koko ja asiakasmäärät suhteessa ammattilaisten määrään rajataan ja pidetään kohtuullisena.
- Palvelujen painopistettä siirretään varhaisempaan vaiheeseen ja karsitaan palvelujärjestelmän päällekkäisyyttä ja häiriökysyntää, jotta henkilöstöresurssi on kohdistettu tarkoituksenmukaisesti.

4. Lasten ja perheiden luottamus tulevaisuuteen

Luottamus tulevaisuuteen on lapsen ja perheen elämässä elintärkeä voimavara. Toivon ilmapiirissä säilyy kyky kestää vastoinkäymisiä ja selvitä niistä yli. Vahva perusluottamus auttaa sopeutumaan väistämättä vastaan tuleviin muutoksiin myönteisesti ja omiin mahdollisuuksiin luottaen. Yhteiskunnallisessa keskustelussa ja päätöksenteossa on vahvistettava lasten ja perheiden luottamusta tulevaisuuteen.

Yhteiskunnalliset muutosilmiöt voidaan usein nähdä niin myönteisessä kuin kielteisessä valossa. Lastensuojelun Keskusliiton toteuttamassa Lapsen oikeudet lasten silmin 2021 -kyselyssä kysyttiin toimintaympäristöä koskevista muutosilmiöistä.

Kyselyyn vastasi yli 16 000 10–17-vuotiasta lasta ja nuorta. He näkivät muutosilmiöistä mahdollisuuksina monikulttuurisuuden, digitalisaation ja kansainvälistymisen ja uhkina ilmaston ja ympäristön muutokset sekä epätasa-arvoisuuden lisääntymisen. (Viite: [Lapsen oikeudet lasten silmin 2021 | Lastensuojelun Keskusliitto \(lsl.fi\)](#))

Kestävän kehityksen mukaista politiikkaa on edelleen vahvistettava

Lapsella on oikeus uskoa ja luottaa hyvään tulevaisuuteen myös kriisiaikoina ja niiden jälkeen (YK:n Lapsen oikeuksien sopimus artikkelit 6. ja 24.). Koronakriisiä ja Ukrainan sotaa pidempiaikainen

ilmastokriisi laajoina vaikutuksineen synkentää lasten ja nuorten tulevaisuuden näköaloja. Agenda 2030 -ohjelman toteuttaminen on jäänyt kahden viime vuoden aikana koronapandemian jalkoihin. Sitä on haastanut myös Euroopan synkkenevä talous- ja energiakriisi, mutta sen tavoitteet ovat yhä tärkeämpiä. Edelleen on vahvistettava politiikkaa, joka tähtää ekologiseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen kestävyYTEEN agendan tavoitteiden mukaisesti.

Lapsilla ja nuorilla on oikeus puhtaaseen luontoon ja elämän edellytyksiin maapallolla. Jokaisen sukupolven tehtävä on jättää luonto jälkipolville aiempaa paremmassa kunnossa. Lapsen oikeudet motivoivat ja velvoittavat puolustamaan myös ekologista kestävyYTEttä, kuten askeleita kohti hiilineutraalia yhteiskuntaa sekä luontokadon torjumista. Ekologista kestävyYTEttä on haettava sosiaalisesti oikeudenmukaisilla ratkaisuilla. (Lue lisää: [Ilmastonmuutos ja ympäristökysymykset muistettava kriisin keskellä](#) | Lastensuojelun Keskusliitto (Iskl.fi))

Perheiden usko omaan taloudelliseen selviämiseensä kannattelee uutta sukupolvea

Perheiden voimavarojen ja tulevaisuuden uskon vaaliminen on yhteiskunnan keskeinen tehtävä. Jos perheen voimavarat loppuvat, yhteiskunnan on vaikea paikata vahinkoa. Lapsiperheköyhyys yleistyy ennen kaikkea pikkulapsiperheissä, joissa sen vaikutukset ovat myös vakavimmat. Kampailu talousvaikeuksien kanssa aiheuttaa vanhemmassa stressiä ja ahdistusta ja heijastuu jaksamiseen, ja sitä kautta lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen. Jos vanhemman mieli täyttyy taloushuolista, hänen voi olla vaikeaa vastata lapsen tarpeisiin. Samalla voi olla vaikeaa nähdä huoltien yli tai iloita asioista, jotka eivät maksa mitään. Riittävä toimeentulo vähentää tutkitusti perheen palvelutarvetta. (Lue lisää: [Lapsiperheköyhyys koskettaa pikkulapsiperheitä – ja on juuri silloin haitallisinta](#) | Lastensuojelun Keskusliitto (Iskl.fi))

Elinkustannusten nopea nouseminen haastaa vakavasti lapsiperheiden taloudellista kestävyYTEttä. Ruuan, polttoaineiden ja sähkön sekä kiinteistöjen ylläpitoon liittyvien muiden kulujen hinnat ovat nousseet keskimääräistä voimakkaammin. Asuntolainojen korot nousevat ja samanaikaisesti asuntolainojen korkovähennysoikeutta puretaan.

Mitä useampi huollettava perheessä on, sitä vaikeampaa on selvittää kasvavista kustannuksista. Kohonneet elinkustannukset osuvat erityisesti lapsiperheisiin: ne tarvitsevat muita suurempia asuntoja, liikkumista ei aina voi jättää julkisen tai kevyen liikenteen varaan ja ruuan hinnan nousu tuntuu, kun syöjiä on ruokapöydässä enemmän.

Lapsilisän tarkoituksena on tasata väestötasolla perhekustannuksia, eli korvata lapsista perheille koituvia kuluja. Lapsilisän universaalisuudesta ei tule luopua eikä tehdä lapsilisää verotettavaksi tuloksi, sillä nämä toimenpiteet tuottaisivat väliinputoajia. Sen sijaan lapsilisän asemaa on vahvistettava ja sen heikentynyttä ostovoimaa korjattava. Jotta lapsilisissä saavutettaisiin vuoden 1994 reaalitaso, niitä tulisi SOSTE:n selvityksen (Honkanen: Perusturvan kehitys 2010–2020) mukaan korottaa 47–68 prosenttia vuoden 2020 tasosta. Näin suuri tasokorotus on kerralla toteutettuna epärealistinen, mutta selvityksen laskelmat antavat todenmukaisen kuvan lapsiperheiden tukemiseen kohdistuneesta pitkän aikavälin asennemuutoksesta ja yhteiskunnallisten resurssien uudelleen suuntaamisesta. Lapsilisien jälkijättöisyyden vuoksi köyhyys on kasvanut myös niissä perheissä, joissa vanhempi tai vanhemmat käyvät töissä. Lapsiperheköyhyys koettelee erityisesti yksinhuoltajaperheitä, monilapsisia perheitä ja perheitä, joissa on pieniä lapsia. Kasvukeskuksissa asuvien perheiden taloutta rasittavat korkeat asumiskulut. Lapsilisän

Lapsiperheköyhyys yleistyy ennen kaikkea pikkulapsiperheissä, joissa sen vaikutukset ovat myös vakavimmat.

ostovoima on heikentymässä entisestään vuosien 2021–2023 aikana korkean inflaation vuoksi, sillä lapsilisiä ei ole sidottu indeksiin. Indeksisidonnaisuus on kiireellistä palauttaa lapsilisiin, ja lisäksi lapsilisiin tarvitaan tasokorotus korjaamaan aiempaa ostovoiman laskua. Lapsilisä on maksettava kaikille lapsille, eli myös 17-vuotiaille. Lapsimäärän huomioiminen lapsilisän suuruudessa on perusteltua, sillä monilapsisessa perheessä on useampi huollettava tulonsaajaa kohden ja siten tulo jakautuu useamman perheenjäsenen kesken. (Lue lisää: [Lapsiperheet ja sosiaaliturvauudistus](#) (Iskl.fi))

Lapset eriytyvät terveyspalvelujen osalta Suomessa jo varhain. Vaikka universaali

neuvolajärjestelmä luo pohjaa lasten yhdenvertaisuudelle, yhä useampi perhe turvautuu lasten sairaskuluvakuutuksiin turvatakseen nopean ja vaivattoman pääsyn lääkäriin. Finanssialan tietojen mukaan sairauskuluvakuutus on jo 426 000 lapsella ja määrä on kasvanut vuodesta 2009 vuoteen 2021 yli 60 000:lla, vaikka lapsiväestö on samalla aikavälillä vähentynyt. Lapsen oikeuksien näkökulmasta ei ole mitään perustetta sille, että yksi lapsi ansaitsisi toista parempaa hoitoa tai saisi hoitoa toista lasta nopeammin. Sama turva kuuluu kaikille lapsille.

Kenen yhteiskunta? Saanko kuulua joukkoon?

Kestävän tulevaisuuden rakentamisessa on kyse paitsi sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta, myös sen varmistamisesta, että jokainen lapsi ja nuori voi elää, kasvaa ja toimia yhteiskunnassa ja erilaisissa yhteisöissä ilman pelkoa syrjinnästä tai ulossulkemisesta. Taustasta, terveydentilasta, henkilökohtaisista ominaisuuksista ja elinolosuhteista riippumatta jokaisella on oltava mahdollisuus elää hyvää elämää. Jokaisella on oikeus olla myös mukana määrittelemässä, mitä hyvinvointi, hyvä elämä ja hyvä yhteiskunta ovat.

Syrjintä ja vihapuhe nakertavat sekä demokratiaa että lapsen oikeuksia. Ne sulkevat joitakin ryhmiä yhteiskunnan ulkopuolelle ja kaventavat niiden toimintamahdollisuuksia. Erilaisiin ihmisryhmiin kohdistuva halveksiva kielenkäyttö vaikuttaa myös lasten ja nuorten turvallisuudentunteeseen ja kokemukseen joukkoon kuulumisesta. Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että syrjinnän kokemukset ovat myös lasten ja nuorten keskuudessa edelleen valitettavan yleisiä.

Syrjintä ja vihapuhe nakertavat sekä demokratiaa että lapsen oikeuksia.

Kestävän tulevaisuuden rakentaminen edellyttää sekä demokratian että yhdenvertaisuuden vahvistamista. Demokratiapolitiikassa on tunnistettava lapset ja nuoret ryhmänä ja vahvistettava heidän mahdollisuuksiaan toimia ja osallistua. Myös syrjintään ja vihapuheeseen tulee puuttua vahvemmin, mihin uudistettu yhdenvertaisuuslaki

antaakin entistä paremman mahdollisuuden. Lisäksi tarvitaan toimenpiteitä, joilla edistetään ymmärrystä siitä, mitä vihapuhe on ja miten sen kohteena olevat ryhmät voivat toimia. Tässä tulee huomioida erikseen myös lapset ja nuoret sekä heidän ulottuvillaan olevat keinot.

Pakenevilla lapsilla on oikeus saada suojelua

Kaikille lapsille yhtäläiset lapsen oikeudet turvaavat pakenevien lasten oikeutta hakea ja saada suojelua. Suomen tulee pitää kiinni ihmisoikeusperustaisuudesta ja oikeusvaltioperiaatteesta. Kansainvälisiä sopimuksia on kunnioitettava ja haavoittuvat ryhmät tunnistettava. On vaarana, että hybrdivaikuttamisen pelossa kiireellä tehdyt lakimuutokset uhkaavat oikeutta hakea turvapaikkaa Suomesta. On edistettävä turvallisia maahan saapumisreittejä, joita ovat pakolaiskiintiön nostaminen, perheenyhdistämisen helpottaminen ja humanitäärisen viisumin käyttöönnotto. Ilman huoltajaa tulleiden lasten päätöksistä tulee luopua ja arvioida oleskelulupapäätökset lapsen edun mukaisesti lapsen lähtökohtaisesti haavoittuva tilanne huomioiden. Lapsen oikeutta elää perheensä kanssa on vahvistettava korjaamalla perheenyhdistämiseen liittyvät ongelmat lainsäädännössä ja lakien toimeenpanossa.

TOIMENPITEET ILMIÖÖN "LASTEN JA PERHEIDEN LUOTTAMUS TULEVAISUUTEEN"

- Jokaisella poliittisella päätöksellä tähdätään ekologiseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen kestävyYTEEN. Tehdään johdonmukaista politiikkaa hiilineutraalin yhteiskunnan saavuttamiseksi ja luontokadon torjumiseksi.
- Vahvistetaan lapsiperheiden taloudellisesta kantokykyä huolehtimalla lapsiperhe-etuuksien ostovoiman säilymisestä, kun elinkustannukset nousevat voimakkaasti.
- Nopea lääkäriin pääsy turvataan yhdenvertaisesti jokaiselle lapselle riippumatta siitä, onko perheellä sairaskuluvakuutusta lapselle.
- Uudistetaan ulkomaalaislaki lapsen oikeuksia kunnioittavaksi ja arvioidaan poikkeuksetta uusien päätösten lapsivaikutukset.

5. Lapsen oikeuksia vahvistavat yhteiskunnalliset rakenteet

Lapsen oikeuksien vahvistamisen on oltava pitkäjänteistä, johdonmukaista ja riippumatonta poliittisista suhdanteista. Suhdanteita tasoittamaan tarvitaan lapsen oikeuksia kannattelevia yhteiskunnallisia rakenteita. Tällaisia rakenteita ovat 1) kansallinen lapsistrategia, 2) päätösten lapsivaikutusten arvioinnin vakiintuneet käytännöt, 3) lapsibudjetointi, 4) perhekeskustoiminta sekä 5) lapsi- ja perhejärjestöt.

Lapsistrategian jatko ja pysyvä rahoitus on turvattava

Kansallisen lapsistrategiatyön jatko ja pysyvä rahoitus on turvattava tulevalla hallituskaudella. Yli hallituskausien tehtävä kansallinen lapsistrategia mahdollistaa kestävä, pitkäjänteisen ja johdonmukaisen lapsi- ja perhepolitiikan toteuttamisen Suomessa. Lapsistrategia läpäisee koko valtionhallinnon eri tasoineen ja sektoreineen. Se ohjaa lainsäädäntöä, kehittämistyötä ja osaamisen vahvistamista ja edesauttaa niiden kautta lapsen oikeuksien toteutumista koko yhteiskunnassa. Lisäksi kansallinen lapsistrategia koordinoi Suomessa eurooppalaista lapsitakuuta ja vastaa YK:n lapsen oikeuksien komitean vuonna 2011 antamaan kehotukseen luoda tehokas järjestelmä lapsen oikeuksia koskevien toimien koordinoimiseksi ja sekä niiden toimeenpanon resurssien varmistamiseksi.

Lapsistrategian tavoitteet voivat toteutua vain, kun sen jatkuvuus turvataan. Lapsistrategiaa, sen toimeenpanoa ja seuranta koordinoimaan tarvitaan kansallisen lapsistrategian yksikkö, jolla on riittävä, pysyvä rahoitus. Yksikön toiminnassa on huomioitava pitkäjänteisyyden lisäksi sen poikkihallinnollinen, yhteen kokoava rooli sekä laaja tehtäväkenttä. Näistä syistä yksikön sijainniksi sopisi parhaiten kaavailun sosiaali- ja terveysministeriön sijasta valtioneuvoston kanslia tai valtiovarainministeriö (kehittämisyksikkö tai aluehallinto).

Lapsistrategiatyö on saatu päättyvällä hallituskaudella jo vahvasti käyntiin. On keskeistä, että hallituskausien välinen siirtymäaika jää lyhyeksi ja työ jatkuu mahdollisimman saumattomasti. Strategian toimeenpanosuunnitelman runko on luotava jo hallitusohjelmassa, jotta toimeenpanolle jää hallituskaudella riittävästi aikaa. Parlamentaarinen

tarkastelu on säilytettävä, kun strategiaa päivitetään, jotta sen pitkäjänteisyys voidaan turvata.

Osana lapsipolitiikan kokonaiskoordinaatiota lasten oikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumista koskevan tiedontuotannon resurssit on turvattava pitkäjänteisellä tavalla. Kouluterveyskysely on tärkein lasten ja nuorten hyvinvointia mittaava indikaattori ja sen riittävästä resurssista on huolehdittava. Haavoittuvassa asemassa olevia lapsiryhmiä koskevan tiedon julkaisussa on toistaiseksi ollut huomattavia viiveitä, mikä on korjattava. Tarvitaan myös tutkimuksia, joiden avulla seurataan tarkemmin ja säännönmukaisemmin haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten hyvinvointia sekä oikeuksien toteutumista.

Päätösten lapsivaikutusten arviointi on otettava systemaattiseksi toimintatavaksi

Lapsivaikutusten arvioinnissa on viime vuosina tapahtunut myönteistä kehitystä. Se ei silti vielä ole systemaattinen toimintatapa kaikilla hallinnon tasoilla ja sektoreilla. Arvioinneissa ei aina huomioida lapsen oikeuksia kokonaisvaltaisesti ja toisinaan lapsinäkökulmien esiin nostaminen jää lausuntokierroksen varaan. Lapsivaikutusten arviointi onkin syytä ottaa osaksi päätöksentekoprosesseja selvästi nykyistä varhaisemmassa vaiheessa – se vankistaa päätöksenteon tietopohjaa ja on siten järkevä toimintatapa niin lapsen oikeuksien kuin tiedolla johtamisen näkökulmasta.

Lapsivaikutusten arviointia on syytä vahvistaa säädöstyön lisäksi myös kuntien ja hyvinvointialueiden päätöksenteossa. Ministeriöiden on varmistettava itselleen riittävä lapsivaikutusten arviointiin liittyvä menetelmäosaaminen, lisäksi valtionhallinnon on syytä tukea kuntia ja hyvinvointialueita informaatio-ohjauksen keinoin.

Lapsibudjetointi on vietävä kokeilujen kautta pysyviksi käytännöiksi

Lapsibudjetointi (LABU) on lapsiin kohdistuvien julkisten varojen lapsenoikeusperustaista analysointia, arviointia ja vaikuttavuuden vahvistamista. Lapsibudjetoinnissa yhdistyy 1) lapsen etu saada oikeudenmukainen osuus julkisista varoista sekä parhaat mahdolliset palvelut ja 2) julkisen

talouden etu saada lapsiin kohdennetuilta resursseilta enemmän vaikuttavuutta ja läpinäkyvyyttä.

Valtion tason lapsibudjetointia on pilotoitu valtion vuoden 2022 talousarvion yhteydessä toteutetulla budjettianalyysillä. Pilotoinnista on tarpeen jatkaa lapsibudjetoinnin kehittämistä kohti budjetin lapsivaikutusten arviointia, joka sisältää sekä ennakkovaikutusten arvioinnin että vuosittaisen jälkiarvioinnin. Lapsi- ja perhejärjestöt ovat mielellään mukana myös lapsibudjetoinnin jatkokehitystyössä. (Lue lisää: [Olennaisin ei saa unohtua lapsibudjetoinnissa | Lastensuojelun Keskusliitto \(lskl.fi\)](#))

Hyvinvointialueet tulevat saamaan ministeriöltä ohjausta toimintatapojensa kehittämiseen. Lapsibudjetoinnin käynnistäminen on keskeistä sisällyttää valtakunnallisen ohjeistukseen. Myös kunnille tulee lisätä kannusteita lapsibudjetointiin. Alueellista ja kunnallista lapsibudjetointia on edistettävä osana lapsistrategian toimeenpanoa valtiovarainministeriön tuoreen raportin mukaisesti ([Selvityshenkilöt: Kuntien ja hyvinvointialueiden lapsibudjetointi käyntiin piloteilla - Valtiovarainministeriö \(vm.fi\)](#)). Alueellisen ja kunnallisen lapsibudjetoinnin vahvistumisen myötä saadaan valtakunnallisesti yhteismitallista tietoa lasten, nuorten ja perheiden palvelujen vaikuttavuuden lisäämiseksi.

Perhekeskuksissa toteutuu moniammatillinen auttaminen

Lasten ja perheiden näkökulmasta on tärkeää, että heidän tarvitsemansa palvelut ja tuki muodostavat eheän ja toimivan kokonaisuuden. Tämä edellyttää, että muun muassa perus- ja erityispalvelut ovat kiinteässä yhteistyössä keskenään ja palvelut ja tuki tuodaan lähelle perhettä. Tähän ratkaisuna on perhekeskus, joka yhteensovittaa lapsiperheiden sosiaali- ja terveystyöpalvelut, kuntien sivistyspalvelut ja hyvinvointia ja terveyttä edistävän HY-TE-toiminnan sekä järjestöjen ja uskonnollisten yhteisöjen toiminnan.

Sivistys- ja sosiaali- ja terveystyöpalveluiden välisten yhtenäisten ja selkeiden linjausten sekä rakenteiden merkitys korostuu entisestään sosiaali- ja terveystyöpalveluiden siirtyessä hyvinvointialueiden vastuulle. Tällä hetkellä yhteistyö ja

tiedonsiirto esimerkiksi varhaiskasvatuksen ja neuvolan välillä vaihtelevat kunnittain.

Järjestöt ovat keskeinen osa perhekeskuksia. Perhekeskustoiminnan kehittämistä tulee jatkaa tiiviissä yhteistyössä järjestöjen kanssa niiden monipuolista osaamista hyödyntäen. Myös perhekeskusten näkökulmasta järjestöjen toimintaedellytysten turvaaminen on ensiarvoisen tärkeää.

Monilla hyvinvointialueilla perhekeskustoiminta on vasta rakentumassa. Jotta perhekeskusten tarjoama tuki ja palvelut saadaan kaikkien lapsiperheiden saataville, tarvitaan edelleen vahvaa kansallista tukea. Kansallinen ohjaus on tärkeää riittävän yhtenäisten toimintatapojen varmistamiseksi. Siihen tulee varata riittävät resurssit. Tiivis yhteistyö eri ministeriöiden (STM, OKM) ja ohjaavien viranomaisten (THL, OPH) välillä on keskeistä.

Järjestöjen toimintaedellytykset on turvattava rahoituksen murroksessa

Lapsia, nuoria ja perheitä tukevien järjestöjen toiminnan tuki on murroksessa. Valtakunnan tasolla yhteys pelituottoihin on katkaistu ja avustuksia koskevat sopimukset ovat määräaikaaisia. Hyvinvointialueiden syntyessä myös alueellisten ja paikallisten järjestöjen rahoitusjärjestelmä muuttuu. On keskeistä, että rahoitus jatkuu ilman katkoksia, sillä viivästykset ovat hyvin hankalia pienille järjestöille, jollaisia paikalliset järjestöt lähes poikkeuksetta ovat. Järjestötuki siirtyy kunnilta hyvinvointialueille. Jokaisella alueella tulee olla mahdollisuus pohtia toimivimmat ratkaisut yhteistyössä järjestöjen, kuntien ja hyvinvointialueiden kanssa.

Järjestöt toimivat lähellä perheitä ja niiden kautta tieto perheiden haasteista välittyy nopeasti päätöksentekoprosesseihin. Nyt on ensiarvoisen tärkeää pitää kansalaisyhteiskunnan linkki päättäjien ja kansalaisten välillä ehjänä ja toimivana yhteiskunnassa tapahtuvien nopeiden muutosten keskellä. Järjestöjen rahoituksessa on tarpeen ottaa huomioon kustannustason nousu, joka koskettaa myös järjestöjen toimintakuluja ja työvoimakustannuksia.

TOIMENPITEET LAPSEN OIKEUKSIA VAHVISTAVIIN YHTEISKUNNALLISIIN RAKENTEISIIN

- Turvataan kansallisen lapsistrategiatyön jatko pysyvällä rahoituksella ja perustetaan yksikkö, joka huomioi lapsistrategian poikkihallinnollisen luonteen.
- Lasten oikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumista koskevan tiedontuotannon resurssit turvataan ja huomioidaan erityisesti mahdollisuus saada tietoa haavoittuvassa asemassa olevien lasten tilanteesta.
- Kehitetään ja vakiinnutetaan lapsibudjetoinnin ja lapsivaikutusten arviointi valtionhallinnossa sekä alueellisessa päätöksenteossa. Menetelmät tulee sisällyttää hyvinvointialueiden ohjaukseen.
- Perhekeskustoiminta vakiinnutetaan varmistamalla resurssit ja kansallinen ohjaus.
- Turvataan järjestörahoitus yhteiskunnallisessa muutostilanteessa ilman katkoja.

Lisätietoja

Toiminnanjohtaja Ulla Siimes, ulla.siimes@lskl.fi

Lapsi- ja perhepolitiikan erityisasiantuntija Sonja Falk, sonja.falk@lskl.fi

Lastensuojelun erityisasiantuntija Annukka Paasivirta, annukka.paasivirta@lskl.fi

Vaikuttamis- ja kehittämistyön johtaja Oona Ylönen, oona.ylonen@lskl.fi

Aiheesta lisää

LASTENSUOJELUN KESKUSLIITON POLITIIKKASUOSITUKSET

[Politiikkasuositus: Lapsella on oikeus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen | Lastensuojelun Keskusliitto \(lskl.fi\)](#)

[Politiikkasuositus: Yhteiskunnan tulee turvata lapselle vaikuttava ja välittävä sijaishuolto | Lastensuojelun Keskusliitto \(lskl.fi\)](#)

[Politiikkasuositus: Lapsella on oikeus suojeluun ja perheillä tukeen ajoissa | Lastensuojelun Keskusliitto \(lskl.fi\)](#)

[Politiikkasuositus: Lastensuojelun jälkihuollon asiakkaat tarvitsevat kokonaisvaltaista tukea | Lastensuojelun Keskusliitto \(lskl.fi\)](#)

[Lapsi- ja perhejärjestöjen politiikkasuositus: Lapsiperheet ja sosiaaliturvauudistus | Lastensuojelun Keskusliitto \(lskl.fi\)](#)

LASTENSUOJELUN KESKUSLIITON MUUT JULKAISUT

[Rinnakkaisraportti YK:n lapsen oikeuksien komitealle | Lastensuojelun Keskusliitto \(lskl.fi\)](#)

[Kuljeta, kannusta ja konkurssi – Lasten harrastamisen kustannukset ja Hopen harrastustuki | Lastensuojelun Keskusliitto \(lskl.fi\)](#)

[Lapsuus on tässä ja nyt – Lastensuojelun Keskusliiton tavoiteohjelma hyvinvointialueille | Lastensuojelun Keskusliitto \(lskl.fi\)](#)

[Paikoillaan pyörivä arki | Lastensuojelun Keskusliitto \(lskl.fi\)](#)

MUITA MATERIAALEJA

[Perusturvan kehitys 2010–2020 – Soste](#)

[Lapset ja nuoret - MIELI ry](#)

[Eduskuntavaalit 2023 – lastenkulttuuri.fi](#)

[Lapsen oikeudet on turvattava muuttuvassa maailmassa – Mannerheimin Lastensuojeluliiton eduskuntavaaliohjelma 2023 – Mannerheimin Lastensuojeluliitto \(mll.fi\)](#)

[Lapsen ääni • Pelastakaa Lapset ry](#)

[Eduskuntavaalitavoitteet 2023 – Väestöliitto.fi \(vaestoliitto.fi\)](#)

[Lapsen oikeudet – Työkaluina lapsivaikutusten arviointi ja lapsibudjetointi – eOppiva](#)

[Lapsivaikutusten arvioinnin käsikirja lainvalmistelijoille – Valto \(valtioneuvosto.fi\)](#)